

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3-son (4- jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Hamroyev Asliddin Umed o'g'li

“GULSHANUL MULUK” (“SHOHLAR GULSHANI”) ASARI – MANG'ITLAR HUKMRONLIGI DAVRI MUARRIXLIGI NAMUNASI 13-18

Bazarbayeva Shohsanam Muratovna

SIRDARYO VILOYATIDA VETERINARIYA SOHASIGA OID ISLOHOTLAR (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARI) 19-23

Asadova Dilnoza Innatovna

O'ZBEKISTONDA RAQS SAN'ATI SOHASIDA KADLAR TAYYORLASH MASALASI TARIXI VA BUGUNI 24-28

Ҳайитов Умед Яҳёевич

ЎЗБЕКИСТОН ССР МУВАҚҚАТ ИНҚИЛОБИЙ ҚЎМИТАСИ (МАРКАЗИЙ РЕВКОМ)НИНГ ТАШКИЛ ТОПИШИ ВА ФАОЛИЯТИ 29-34

Омонова Сарвиноз Ориф қизи

ЎЗБЕКИСТОНДА СОВЕТ ДАВРИДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТНИНГ ҲОЛАТИ... 35-42

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Алимханова Нигора Алимхановна

ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 43-52

Маҳмудова Дилафруз Hasanovna

KORPORATIV BOSHQARUVNING AYRIM NAZARIY JIHATLARI 53-60

Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li

SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNING EKONOMETRIK MODELASHTIRISH 61-69

Меҳмоналиев Улугбек Эркинжон угли

СУЩНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИИ СЛУЖБЫ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ . 70-75

Паязов Мурод Максудович

“ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛЛАРИ” АЖДА ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШ ЖАРАЁНЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ МЕТОДИКАСИ 76-86

Шадибекова Дилдор Абдурахмановна

ЛОГИСТИЧЕСКИЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА И ПРОБЛЕМЫ ЕГО РАЗВИТИЯ 87-92

Malikova Dilrabo, Khudoiberdieva Maftunabonu

INNOVATIVE HR MANAGEMENT: NECESSITY AND METHODS OF APPLICATION 93-99

Мамажоновна Одинахон Алишер қизи

КОРХОНАЛАР БОШҚАРУВИДА ИННОВАЦИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ 100-106

Nozimov Eldor Anvarovich

ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANISHDA O'ZBEKISTON VA HORIJIY DAVLATLARNING O'RNI 107-115

Буранова Жазира Эргаш қизи

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ НА ИНКЛЮЗИВНЫЙ РОСТ ГОСУДАРСТВА 116-120

<i>Худойназаров Фахритдин Хаитович</i> КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ	121-127
<i>Бахтиёрлов Бобур Баходир ўғли</i> ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ РЕСУРСЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА БАНК ЛИКВИДЛИГИНИ БОШҚАРИШНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ	128-136
<i>Isomitdinova Gulbaxor Kurbonaliyevna</i> O'ZBEKISTON SHAROITIDA INVESTITSIYA RISKLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	137-145
<i>Yuldashev Shadiyor Shuxrat o'g'li</i> OLIV TA'LIM O'QUV JARAYONLARIDA ZAMONAVIY VEB TEXNOLOGIYALARI INTEGRATSIYASI	146-150
<i>Baxtiyorov Asrorbek Azizjon o'g'li</i> TIJORAT BANKINING KREDIT SIYOSATI ASOSLARI, UNING IQTISODIY MOHIYATI	151-159
<i>Saidov Shohruh Mirzo</i> SOCIO-ECONOMIC ANALYSIS OF CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	160-169
<i>Kunduzova Kumrixon Ibragimovna</i> IQTISODIY RIVOJLANISHNING HOZIRGI BOSQICHIDA XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLAR FAOLIYATIDAGI JORIY AKTIVLAR TUSHUNCHASI VA UNING O'RNI	170-177
<i>Inomjon Matkarimov</i> AGROKIMYO BIOKIMYO XIZMATLARI IJTIMOIV IQTISODIY SAMARADORLIGINI TA'MINLASHNING SWOT TAHLILI	178-183
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>G'aybullayev Otabek Muxammadiyevich</i> JAMIYATDA ESTETIK MADANIYAT RIVOJLANISHINING FALSAFIY ASOSLARI	184-189
<i>Masharipova Gularam Kamilovna</i> MAHMUD IBN MUHAMMAD IBN UMAR AL-CHAG'MINIYNING «AL-MULAXXAS FI-L-HAY'A» RISOLASINING NUSXALARI VA QOZIZODA RUMIYNING SHARHI	190-198
<i>Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна</i> ФИЛОСОФСКИЕ ВЗГЛЯДЫ ИБН СИНО И ИХ РОЛЬ В УКРЕПЛЕНИИ ДУХОВНО- ЦЕННОСТНЫХ ОСНОВ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ ЦИВИЛИЗАЦИИ	199-206
<i>Urinov Xushnudjon Abdulomitovich</i> TA'LIM VA KASB-HUNAR ISLOHOTLARI GENEZISI: KASBIY FAOLIYAT VA MEHNATGA MUNOSABATNING TARIXIY SHAKLLANISHI	207-220
<i>Азизкулов Акрам Абдурахмонович</i> ШАРҚШУНОС УИЛЬЯМ ЭРСКИН ТАДҚИҚОТЛАРИДА БОБУРИЙЛАР СУЛОЛАСИ ТАРИХИНИНГ ЁРИТИЛИШИ	221-227
<i>Kenjayev Ulug'bek Muratovich</i> BEFARQLIK HAQIDAGI FALSAFIY FIKRLAR RIVOJI	228-232
<i>G'aybullayeva Laylo Safarboyevna</i> MAHALLADA YOSHLAR SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA IJTIMOIV-FALSAFIY RIVOJLANISH MASALALARI	233-238

<i>Хо'janova Tamara Jo'raevna</i> YOSHLAR MA'NAVİYATIGA TAHDID VA ULARDAN O'ZINI ONGLI HIMOYA QILISH KO'NIKMALARI	239-245
<i>Jabborova Saodat Sattorovna</i> MA'NAVİY SALOHİYATNING IJTIMOİY TARAQQIYOT MANBAI SIFATIDA XUSUSIYATLARI	246-252
<i>Xusanov G'olib Elmurodovich</i> O'ZBEK OILALARINING RIVOJLANISHIDA AXLOQIY TAFAKKUR MASALALARI	253-257
<i>Azgamxodjaeva Shaхноза Саидматмабовна</i> МУСУЛЬМАНСКОЕ БОГОСЛОВИЕ, СВЯЩЕННЫЙ КОРАН И ТВОРЧЕСТВО НАВОИ В КОНТЕКСТЕ ФИЛОСОФСКОЙ КОМПАРАТИВИСТИКИ	258-265
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLATNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI: VUJUDGA KELISH SHARTLARI, BELGILARI VA FUNKSIYALARI	266-270
<i>Qunishev Ulug'bek Ulashevich</i> NEMIS KLASSIK FALSAFASIDA JAMIYAT RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI AXLOQIY VA ESTETIK OMILLAR	271-275
<i>Turdiboev Bозор Худойбердиевич</i> ЦИВИЛИЗАЦИЯЛАР ТАРИХИЙ ЯХЛИТЛИК НАМОЁН БЎЛИШ ШАКЛЛАРИ СИФАТИДА	276-282
<i>Kenjayeva Dilrabo Rominovna</i> MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARI TA'LIMOTIDA O'ZLIKNI ANGLASH TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	283-287
<i>Azamatova Gulrukh Islom qizi</i> SOCIOCULTURAL ASPECTS IN KARL POPPER'S PHILOSOPHY IN THE CONTEXT OF MODERN EDUCATION	288-293
<i>Toшпулатова Ширин Мухиддиновна</i> ЭТИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАЖДАНСКОЙ СЛУЖБЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	294-302
<i>Yuldasheva Dilorom Yuldashevna</i> SCIENTIFIC ATTITUDE TO CONSCIOUSNESS AND ITS INFLUENCE ON THE FIELD OF EDUCATION	303-307
<i>Bekchanov Xudoybergan O'rinovich, Yusupova Firuza Hajiboy qizi, Yuliyeva Sohiba Shuhrat qizi</i> МАКТАВГАСНА YOSHDAGI КАТТА GURUH TARBIYALANUVCHILARDA IJTIMOİY VA KOMMUNIKATIV QOBILYATNING RIVOJLANISHI	308-314
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Ткебучава Ирина Георгиевна</i> ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ	315-320
<i>Ikromxonova Firuza Ikromovna, Jazira Nursultanqizi</i> TIPOLOGIK TAHLIL - KOMPOZITSIYA VA JANR (TARIXIY ASARLAR MISOLIDA)	321-327

<i>Ashurova Maftuna Asqar qizi</i> LINGUACULTURAL PECULIARITIES OF THE CONCEPT “HAPPINESS” IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	328-334
<i>Mustafayeva Saodat Burxanovna</i> SALIM ASHUR SHE’RLARIDA LINGVOMADANIY BIRLIKLAR VOSITASIDA VOQELIKNI BADIY TALQIN ETISH	335-340
<i>Abdulxayeva Nodirabegim Ixtiyorjon qizi</i> DRAMATIK ASARLARNI TARJIMA QILISHDA LEKSIK-SEMANTIK, LINGVOKULTUROLOGIK MASALALAR	341-346
<i>Xajiyeva Dilfuza Adambayevna</i> FOLKLOR VOSITALARINING ZAMONAVIY ADABIYOTDAGI O’RNI VA O’RGANILISHI	347-351
<i>Jumanova Sevara Xolmurod qizi</i> KIYIM KECHAK NOMLARI TILNING BOYISH MANBAI SIFATIDA	352-356
<i>Hojaliyev Ismail Tadjibayevich, Ismailova Sayyora Tolkinovna</i> MATN NAZARIYASINING SHAKLLANISHI	357-366
<i>Abdullaev Ulmasbek Khairullayevich</i> LITERARY WORKS AS THE MOST IMPORTANT AND WELL-ACCLAIMED COMPONENTS OF THE CULTURAL HERITAGE OF THE NATION	367-370
<i>Maxmudova Fotima Maqsud qizi</i> TYPES OF MEDIA TEXT LANGUAGE	371-375
<i>Maxmudova Zuhra Maqsud qizi</i> BADIY TARJIMANING TILSHUNOSLIKDAGI AHAMIYATI	376-380
<i>Davronova Zulfiya Boboyevna</i> UZBEK- FRENCH RELATIONS AS A BINDING PART OF INTERNATIONAL CULTURAL AND HISTORICAL EXPERIENCE	381-386
<i>Hakimova Dilrabo Yo’ldoshovna</i> TERMINOLOGIYA SOHASINING TARIXI VA DOLZARB MUAMMOLARI XUSUSIDA	387-392
<i>Мадрахимов Тулибай Абдукаримович</i> СЎЗЛАШУВ НУТҚИНИНГ ТИЛ ФУНКЦИОНАЛ ВАРИАНТЛАРИ ОРАСИДА ТУТГАН ЎРНИ	393-395
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Ergashev Ikrom Abdurasulovich</i> SOLIQ INTIZOMINI BUZISH BILAN BOG’LIQ HUQUQBUZARLIKLAR UCHUN JAVOBGARLIKNING AYRIM JIHATLARINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI	396-402
<i>Куатбек Гулнар Куатбековна</i> ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ТРАНСПАРЕНТНОСТИ ПРЕДСТАВИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ МЕСТНОЙ ВЛАСТИ	403-409
<i>Jurayev Dilmurot Mukhtarovich</i> ANALYSIS OF THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN ON ALTERNATIVE RESOLUTION OF DISPUTES ARISING FROM ADMINISTRATIVE AND PUBLIC LEGAL RELATIONS	410-415

<i>Mirakhmedova Fazilat Khokim kizi</i> CRIMES OF MANUFACTURING AND SELLING PHARMACEUTICALS IN A WAY TO DANGER THE LIVES AND HEALTH OF INDIVIDUALS (Evaluation of Türkiye and Uzbekistan legal system)	416-428
<i>Касимов Нодиржон Содикжонович</i> ҚАСДДАН ОДАМ ЎЛДИРИШ ЖИНОЯТЛАРИНИНГ УМУМИЙ ВИКТИМОЛОГИК ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ	429-438
<i>Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Есенбаев Джанибек Таирович</i> ЭКОЛОГИК ТУСДАГИ ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАРДАН МУҲОФАЗА ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	439-445
<i>Джалилов Сардор Шавкатович</i> ҲУҚУҚ МАНБАЛАРИ ВА НОГИРОНЛИГИ БЎЛГАН ШАХСЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ КОДИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ ЖАРАЁНИ	446-453
13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Mirzayev Qodir Toirovich</i> ZAMONAVIY XOR SAN'ATI TA'LIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	454-458
<i>Васильченко Ольга Анатольевна</i> ИСТОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО ИСКУССТВА В УЗБЕКИСТАНЕ	459-463
<i>Эрназаров Алишер Эргашевич, Бекмурадов Зариф Хуррамович</i> ЎҚУВ МАШҒУЛОТЛАРИНИНГ МОДУЛЛИ ВА ЛОЙИҲАЛАШТИРИЛГАН ТУРЛАРИ ҲАМДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ	464-470
<i>Mattiyeva Feruza Begmatdulobovna</i> TARJIMONLIK MALAKASINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLINGVISTIK VA DIDAKTIK XUSUSIYATLARI	471-477
<i>Jurayev Bobomurod Tojiyevich</i> ABU ALI IBN SINO QARASHLARIDA TA'LIM-TARBIYA MASALALARI	478-482
<i>Umurova Ma'rifat Yoshiyevna</i> XALQ QO'SHIQLARI VATANPARVARLIK TUYG'USINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA	483-486
<i>Raxmanova Dildora Abdulxamid qizi</i> INGLIZ TILIDA AKADEMIK YOZUV TUSHUNCHASI VA UNING TALABALAR ILMIY FAOLIYATIDAGI AHAMIYATI	487-492
<i>Rajabiy Aziz Xasanovich</i> VOKAL ARTISTI FAOLIYATIDA SAHNA MAHORATINING O'RNI	493-497
<i>Omanov Rashid Sherqobilovich</i> O'QUVCHILARDA EKOLOGIK TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARINI TO'G'RI TASHKIL ETISH	498-501
<i>Салимов Ақром Хайитович</i> БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ОИЛА, МАҲАЛЛА ВА МАКТАБ ҲАМКОРЛИГИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ	502-507
<i>Mamatmurodov Sharofjon Khudoyarovich</i> TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O'RNI.....	508-514

<i>Ли Екатерина Владимировна</i> СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИННОВАЦИЙ И ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	515-523
<i>Ахмедова Нафиса Исаходжаевна, Азаматов Абдулло Исахўжа ўғли, Лутфуллина Румия Анваровна</i> ЁШ ТЕННИСЧИЛАРНИНГ ЖИСМОНИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ҲАРАКАТЛИ ЎЙИНЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ	524-533
<i>Очилова Мехрибон Суратовна, Хамроева Феруза Асроровна</i> АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПЛАТФОРМ И ИХ КЛАССИФИКАЦИЯ	534-541
<i>Амонов Mirjon Namozovich</i> IJTIMOIY PEDAGOGIK FAOLIYAT VA UNING ASOSIY FUNKSIYALARI	542-547
<i>Sharipov Habibullo Abduqahhorovich</i> TALABALARNING IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING O'RNI VA AHAMIYATI	548-552
<i>Yaxiyaxonova Muxiba Maxmudjonovna</i> RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING IT SAVODXONLIGINI OSHIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	553-560
<i>Hakimova Gulshan Abdusalilovna</i> JISMONIY TARBIYA VOSITALARI ORQALI YOSH BOLALARNI SIFATLARINI TARBIYALASH	561-565
<i>Nazarov Rustam Irkinovich</i> TECHNOLOGY FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN HIGHER TECHNICAL EDUCATION FIELDS (IN THE EXAMPLE OF ENGLISH LANGUAGE)	566-570
<i>Muqimova Fotima Abduqaxor qizi, Muqimova Zuxra Abduqahor qizi</i> CHIZMACHILIK DARSLARIDA O'QUVCHILARNING GRAFIK SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHDA O'YINLI TEXNOLOGIYALADAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI	571-576
<i>Sulaymanova Dildora Nazarovna, Giyasova Shaxnoza Abdurafikovna</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KREATIV TAFAKKURINI LOYIHAGA ASOSLANGAN O'QITISH VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH MODELI	577-585
<i>Usmonova Matluba Nosirovna</i> O'QUVCHILARDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI TARBIYALASH METODIKASINING KREATIV PEDAGOGIK YONDASHUVI	586-590
<i>Ustaev Abdurazzoq Qurbonovich</i> MILLIY KURASH SPORT TURINING FUNKSIYALARI VA MAQSADGA ERISHISHDAGI VOSITALARI	591-596
<i>Shoimqulova Nigina Xolmurodovna, Yadigarova Sitara Bahromovna</i> ADDRESSING CHALLENGES IN TEACHING ENGLISH IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES: A SCHOLARLY EXAMINATION	597-603
<i>Yeshanov Marat Urazaliyevich</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA BO'LAJAK CHET TILI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA PRAGMATIKANING AHAMIYATI LANGUAGE]	604-616

Tursunova Shahnoza Bekchanovna

JAMOATCHILIK FIKRINI SHAKLLANTIRISHDA JAMOATCHILIK BILAN ALOQALARNING
O'RNATISH 617-622

Atoyeva Gulshoda Rabimovna

OILADAGI ZO'RAVONLIKNING O'SMIR XULQIGA PSIXOLOGIK TA'SIRI 623-628

Musinova Ruxshona Yunusovna, Qurbonova Aziza Davlat qizi

JABRLANUVCHI SINDROMI, UNING ASOSIY SABABLARI VA BELGILARI 629-635

Jamolova Mokhigul Bakhtiorovna

METHODS OF DEVELOPING THE CRITICAL THINKING ABILITY OF PRIMARY CLASS
STUDENTS THROUGH FAIRY TALES 636-641

Abdulxayeva Nodirabegim Ixtiyorjon qizi

Nordik Xalqaro Universiteti

Xorijiy tillar kafedrası o'qıtuvchısı

Email: abdulxayevabegum@gmail.com

**DRAMATİK ASARLARNI TARJIMA QILISHDA LEKSIK-SEMANTİK,
LINGVOKULTUROLOGİK MASALALAR**

Annotatsiya. Ushbu maqoladan asosiy maqsad drama tarjimasining ahamiyatlılik darajasini yanada aniqroq ochib berish hamda drama tarjimasida duch kelinadigan leksik-semantik va lingvokulturologik xato, kamchiliklar va muammolarni ingliz va o'zbek dramaturgiyasining yetuk namoyandalarining qalamiga mansub dramalari asosida tahlil qilish. Shuningdek, yo'l qo'yilgan xatolarni qanday qilib bilan bartaraf etish usullarini o'rganish va ularni drama tarjimasidagi o'rniga oid ilmiy-nazariy xulosalar chiqarishdan iborat.

Kalit so'zlar: tarjima, drama, leksik-semantik muammolar, lingvokulturologik muammolar, madaniyat, havola.

Abdulkhayeva Nodirabegim

Nordic International University

Teacher of Foreign languages department

LEXICO-SEMANTIC, LINGUOCULTURAL ISSUES IN THE DRAMA TRANSLATION

Abstract. The main goal of this article is to reveal the significance level of drama translation and to analyze the lexical-semantic and linguistic-cultural errors, shortcomings, and problems encountered in drama translation based on the dramas written by mature representatives of English and Uzbek dramaturgy. It also consists in learning how to eliminate the mistakes made and making scientific and theoretical conclusions about their place in the translation of the drama.

Keywords: translation, drama, lexical-semantic problems, linguacultural problems, culture, reference.

Абдулхаева Нодирабегим Ихтиёрджонова

Нордик международный университет

Преподаватель кафедры иностранных языков

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ, ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА ДРАМЫ

Аннотация. В этой статье особое внимание уделяется анализу лингвокультурных един **Аннотация.** Основная цель данной статьи - более четко раскрыть уровень значимости перевода драмы и проанализировать лексико-семантические и лингвокультурные ошибки, недостатки и проблемы, встречающиеся при переводе драмы на основе драм, написанных зрелыми представителями английской и узбекской драматургии. Оно также состоит в том, чтобы научиться устранять допущенные ошибки и сделать научно-теоретические выводы об их месте в переводе драмы.

Ключевые слова: перевод, драматургия, лексико-семантические проблемы, лингвокультурные проблемы, культура, референция.

Ma'lumki, o'zbek tarjimashunosligida drama tarjimasi masalasi haligacha yetarlicha o'rganilmagan. Lekin, dramalarni bir tildan ikkinchi tilga o'girish jarayonida biz adabiyotning boshqa tarmoqlarini tarjima qilishda uchratadigan muammolarga ham duch kelamiz. Masalan, tarjimada grammatik, semantik, stilistik, leksik, frazeologik, lingvokulturologik va shu kabi muammolar hozirgi kundagi eng dolzarb va ko'p o'rganilayotgan muammolardir. Nafaqat roman, hikoya, dostonlarda, balki dramalar tarjimasida ham bu kabi muammolardan holi bo'lmaymiz.

Maqolaning mazmun va mohiyatini ochib berish maqsadida, mashhur ingliz dramaturgi Shekspir qalamiga mansub drama, va Maqsud Shayxzoda tomonidan qilingan tarjimasi, shuningdek, Said Ahmadning "Kelinlar qo'zg'oloni" asari olindi. Tarjimada duch kelangan leksik-semantik va lingvokulturologik muammolar qiyosiy-mantiqiy tahlil asosida yoritilib tarjima metodlari asosida o'rganiladi.

Nyumarkning fikriga ko'ra "tarjima bu bir tekstning ma'nosini ikkinchi bir tilga yozuvchi matndan nimani ko'zlagan bo'lsa xuddi shunday qilib uzatib berishdir" [6; 172-b.]. Lekin drama tarjimasi boshqa bir badiiy asarlar tarjimasidan farq qiladi. Chunki, drama sahnada ijro etilishi uchun yoziladi. Shuning uchun ham tarjimon nafaqat kitobxonlarga, balki sahna asarini tomosha qiluvchi tomoshabinlarga ham tushunarli tarzda tarjima qilinishi ya'ni, matn og'zaki ifoda etilayotganda ham barchaga tushunarli bo'lishi kerak.

Solomiya Albotaning fikriga ko'ra: "dramatik asarlarning tarjimasi ikki xil bo'ladi:

1. Dramalar badiiy asar sifatida tarjima qilinadi, ya'ni ular, asosan, kitobxonlarning o'qishi uchun mo'ljallanadi. Bunda tarjimon original matn qanday bo'lsa, shundayligicha tarjima qiladi, ya'ni, yuqorida aytib o'tilganidek, sahnada namoyish etish uchun moslashtirilmaydi.

2. Bu turdagi drama tarjimasi esa, asosan, teatrlarda o'ynalishi uchun tarjima qilinadi. Aniqroq qilib aytganda, teatr direktori tarjimonga ma'lum bir dramani tarjima qilishga buyurtma beradi, tarjima qilingan drama teatr direktori bilan maslahatlashilgan holda ko'rib chiqiladi. Bunday hollarda asliyatdagi matn unchalik muhim ahamiyatga ega bo'lmay qoladi" [2; 210-b.], lekin, bilamizki, har bir muallif yaratgan asaridan qandaydir maqsad ko'zlagan bo'ladi, ya'ni unda maxsus bir ijtimoiy holatni ochib berishga harakat qiladi. Shuning uchun ham, tarjimon dramani sahnaga, aktyorlarning ijrosiga qulayroq qilib tarjima qilishiga qaramay, asardagi asl mohiyat saqlanib qolinishi kerak. Lekin ba'zi bir olimlar, shuningdek, Nyumarkning fikriga ko'ra esa "drama kitobxonning o'qishi uchun tarjima qilinsa ham, sahnada o'ynalishi uchun tarjima qilinsa ham asliyatdagi matn hech qanday o'zgarishlarsiz tarjima qilinishi kerak" [6; 173-b.].

Guvohi bo'lganimizdek, drama tarjimasi to'g'risida muammoli fikrlar ko'p. Lekin, yuqoridagi fikrlarga nazar soladigan bo'lsak, biz ko'proq Nyumarkning fikrini yoqlaymiz. Chunki, dramaturg, ijodkor dramalarni yaratishdan faqat bir narsani ko'zlaydi, ya'ni sahnada namoyish etilishni. Masalan, jadid dramaturgchiligiga e'tibor beradigan bo'lsak, jadidlar o'qishni bilmagan xalqqa o'z fikr, g'oyalarini dramalar orqali yetkazib berishga harakat qilganlar. Shuningdek, dramalarni oddiy doston, roman, she'r kabi asarlardan ajratib turuvchi farqi ham ularning sahnaga mo'ljallanganligidir.

Shuningdek, drama tarjimasidagi leksik muammolarga yuzlanadigan bo'lsak, tarjima jarayonida shunday leksik birliklarga duch kelamizki, ularni tarjima qilishning iloji bo'lmaydi, ya'ni muqobili yo'q bo'lgan so'zlar. Muqobili yo'q so'zlar tarkibiga biz joy nomlari, ismlar, milliy

koloritga xos soʻzlar, masalan, *sumalak, doʻppi, chopon, adras, atlas* va shu kabilarni kiritishimiz mumkin. Bularning nega muqobili yoʻq deganda aytishimiz mumkinki, *sumalak* qilish, *doʻppi, chopon, adras, atlaslar* kiyish faqat oʻzbek xalqigagina xos udumlardir. Bu kabi udumlarimiz ingliz xalqiga notanish, shuning uchun ham bular nimaligini yoki qanday qilinishi faqat bizning xalqimiz biladi, shuning uchun ham ular inglizlar uchun butunlay noaniq tushunchadir. Bunday soʻzlarni tarjima qilish tarjimonga bir qancha qiyinchiliklar tugʻdiradi [3; 162-b.].

Dramalarda tarjimasida ham leksik muammolarga duch kelishning eng katta sabablardan biri muqobili yoʻq soʻzlardir. Masalan, “andisha”, “ibo-hayo” kabilar. Bunday soʻzlarning muqobili ingliz tilida mavjud emas, shuningdek, bu soʻzlar anglatgan tushunchalar ham ularga begona. Milliy koloritga xos soʻzlarni tarjima qilish tarjimada muammolarga sabab boʻladi.

Masalan:

Sotti.(Nigoraga). Engashib salom qiling.

Nigora. Salom!

*Farmon (gʻazab bilan). Qaysi goʻrda tarbiya koʻrgansiz? Ota-onangiz **axloq, odob** degan narsalarni oʻrgatmaganmi? (Yuzini teskari oʻgiradi.)*

Sotti. Egilib salom bering! [1; 3-b.].

Yuqorida berilgan misol Said Ahmadning “Kelinlar qoʻzgʻaloni” asaridan olingan. Bu parchada oʻzbek xonadoniga tushgan kelinning qanday salom berishi kerakligi koʻrsatilgan. Bunga amal qilmagan Nigora esa qaynona boʻlmish Farmonning dashnomlariga duchor boʻldi, yaʼni barchasi odob-axloqqa borib taqalyapti. Bu yerda nafaqat leksik muammo, shuningdek, lingvokulturologik masalaga ham duch kelamiz. Yaʼni, birinchidan, odob-axloq soʻzini ingliz tiliga “courteous” soʻzi bilan beradigan boʻlsak, bu soʻz dramada berilgan katta maʼnoni oʻzida qamrab olgan “odob-axloq” soʻzini ifodalab berolmaydi. Bu oʻz oʻrnida lingvokulturologik masalaga bogʻliq. Chunonchi, oʻzbek xonadonidagi holat, vaziyat, odob-axloq ingliz xonadonidagi odob-axloqqa toʻgʻri kelmaydi. Shuning uchun ham milliy koloritga xos boʻlgan soʻzlar hamda lingvokulturologik masalalar drama tarjimasida katta ahamiyat kasb etadi.

Ingliz tilidan oʻzbek tiliga muqobili yoʻq soʻzlarning tarjimasiga kelsak, bu soʻzlarni oʻzbek tilidan ingliz tiliga yoki ingliz tilidan oʻzbek tiliga uzatayotib, ularni tarjima qilishning transkripsiya, transliteratsiya va kalka kabi usullaridan foydalanish kerak. Muqobili yoʻq soʻzlarni tarjima qilishda eng koʻp qoʻllaniladigan usullardan biri transkripsiyadir, yaʼni soʻz qanday oʻqilsa, tarjima tilida ham shundayligicha berish. Dramalarda duch kelinadigan ekvivalenti yoʻq soʻzlarni misollar orqali koʻramiz.

Masalan:

HORATIO

A mote it is to trouble the mind's eye.

In the most high and palmy state of Rome,

*A little ere the mightiest **Julius** fell*

The graves stood tenantless and the sheeted dead

Did squeak and gibber in the Roman streets: (William Shakespeare “Hamlet”) [7; 9-b.].

GORATSIO

U, aqlimning koʻklarini xira qilgan dogʻ.

Men Rumoning savlatli zafar kunlarini,

*Buyuk **Yuliy** qaqshagan chogʻni eslayman*

U zamonlar go'rlarning bo'sh turgan ichi

Ko'chalarda o'liklar tashlanib yotgan (Maqsud Shayxzoda tarjimasi)

Ko'rib turganimizdek, Rim imperatori bo'lgan Yuliy Sezarning nomi keltirilgan, bu so'z muqobili yo'q so'z bo'lgani uchun ham transkripsiya usuli orqali o'zbek tiliga o'tkazilgan.

Drama tarjimasida biz leksik muammolardan tashqari yana bir nechta muammolarga duch kelishimiz mumkin. Dramalarda yana shunday muammolar borki, ularni hal qilishda tarjimon katta rol o'ynaydi. Bunday muammolardan biri madaniyatlarning xilma-xilligi. Madaniyatlardagi turlilik tarjimon uchun tildagi masalalardanda ko'proq qiyinchiliklar tug'dirishi tayin [5; 602-b.]. Bu fikrni tahlil qiladigan bo'lsak, ingliz va o'zbek xalqlari bir-biriga qardosh xalq emas, shuning uchun ham ularning milliy udum, urf-odati ham, an'analari ham bir-biridan tubdan farq qiladi. Istaydimi yoki yo'q ingliz yozuvchisi ham, o'zbek yozuvchisi ham o'z asariga o'z millatining milliy ruhini singdiradi. Agar tarjimon asarni to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilib qo'ysa, bu asar boshqa millat vakili uchun tushunarsiz bo'ladi.

Masalan:

And a most instant tetter bark'd about,

Most **lazar**-like, with vile and loathsome crust,

All my smooth body. (William Shakespeare "Hamlet") [7; 30-b.].

Shunday bo'ldi mening ham holatim u chog'

Birdan moxov **Lazarning** badani kabi

Qoplab oldi termini yomon yaralar (Maqsud Shayxzoda tarjimasi)

Ko'rib turganimizdek, "Lazar" ingliz xalqi madaniyatiga ko'ra Injildagi afsonalardan olingan bir ism bo'lib, Shekspir yashagan davrda moxovlarni "Lazar" deb atashgan. Ushbu ma'lumot "Hamlet" asarining o'zbekcha tarjimasida havola tarzida berib o'tilgan. Asliyatda esa ilova yo'q, chunki ilovasiz ham ingliz xalqi u shaxsni juda yaxshi taniydi, biladi, xuddi biz Alpomish-u, Shiroqlarni yaxshi bilgandek. Agar tarjima tilda Maqsud Shayxzoda "Lazar" haqida tushuncha bermaganda bu o'zbek vakillarida savol tug'dirar edi va bu ular uchun o'qishsiz asar yoki tomosha qilishga arzimaydigan sahna asariga aylanar edi. Bu yerda havola orqali tarjimon masalaga oydinlik kiritgan.

Madaniyatlarning turliligi, ya'ni lingvokulturologik masalalar biz o'ylagandanda ko'proq muammolarga sabab bo'lishi mumkin. Bu urf-odatlarining turliligida yaqqol namoyon bo'ladi. To'y yoki janoza marosimlari ingliz va o'zbek xalqlarida tubdan farq qiladi. Inglizlarda janoza marosimida, ya'ni o'likni qabrga qo'yish paytida ayollar ham qatnashadi, lekin o'zbeklarda aksincha. O'zbek xalqiga ma'lum mashhur bo'lgan dramaturg Erkin Xushvaqto'vning qalamiga mansub "Chimildiq" asarida aynan o'zbek xalqining to'ylarida amalga oshiriladigan urf-odatlar o'z aksini topgan. Bu asarni ingliz tiliga tarjima qilish jarayonida tarjimon judayam ko'p qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Chunki, ingliz xalqiga hattoki shu "Chimildiq" so'zining o'zi ham notanish tushuncha.

Afsuski, hozirga qadar o'zbek dramalari ingliz tiliga tarjima qilingan emas. Shu sababli, o'zbek dramalari ingliz tiliga tarjima qilinishi jarayonidagi muammolarni o'rganish maqsadida biz Said Ahmad qalamiga mansub "Kelinlar qo'zg'oloni" asarining boshlanish sahnasini tarjima qildik. Tarjima jarayonidagi yuzaga chiqqan muammolarni va xatoliklarni quyida tahlil qilamiz.

Kelinlar qo'zg'oloni

NIGORA. To'y bilan bo'lib, o'n kundan beri zaryadka qilolmadim. Bellarim qotib, lanj bo'lib ketyapman.

(G'ildirakni belidan aylantirib sahnaning u boshidan bu boshiga borib kelaveradi. Shu payt qo'lida obdasta ushlagan qaynona — Farmon bibi chiqadi. Kelinini shu alpozda ko'rib, qo'lidagi obdastani tashlab yuboradi). [1; 2-b.].

Bride rebellion

NIGORA. Because of the wedding, I cannot do gymnastics for ten days. My back aches and it seems to get stiff.

(Twisting around the hoop she goes around the stage. At that time holding a jug in the hand with her mother-in-law Farmon Bibi comes. Seeing Nigora she throws away the jug)

Yuqorida berilgan parchani tarjima qilish jarayonida biz leksik, lingvokulturologik muammolarga duch keldik. Ularni quyida tahlil qilamiz:

Birinchi navbatda leksik masalalarga yuzlanadigan bo'lsak, aslyatda "g'ildirak" halqa deb berilgan, shakl-shamoyili g'ildirak kabi yumaloq bo'lganligi sabablidir. Lekin, ingliz tiliga bu so'zni to'g'ridan-to'g'ri "wheel" deb tarjima qiladigan bo'lsak, bu ingliz kitobxonni, tomoshabini uchun judayam g'aliz bo'lib tuyuladi. Shuning uchun ham yozuvchining nima demoqchiligini tushungan holda, biz halqani "hoop" deb tarjima qildik. Keyingi so'z "obdasta". Bu so'z, albatta, har bir o'zbek vakili uchun tanish. Lekin inglizlarda bunday so'z bormikan? Bizning fikrimizcha, "obdasta" so'zi muqobili yo'q hisoblanadi. Chunki, biz obdastadan aynan yuz-qo'l yuvish, tahorat olish uchun foydalanamiz. Lekin, inglizlarda bunday uy jihozi yo'q. Shuning uchun ham bu so'zni ingliz tilidagi yaqinroq tushuncha, ya'ni "jug" so'zi bilan berdik. Lekin, bu yerda "jug" so'zi o'zbek tilidagi "obdasta" so'zining o'rnini bosolmaydi. Chunki, matnga nazar tashlaydigan bo'lsak, Nigora mashq qilayotgan erta tongda Farmon Bibi qo'lida obdasta bilan kelib qoladi. Bu holatdan anglashimiz mumkinki, o'zbek xalqida shunday odat bor: erta tongda uyqudan turib tahorat oladilar va namoz o'qiydilar, namoz o'qimasa ham tahorat olishni kanda qilmaydilar. Biz birgina "obdasta" so'zi orqali shu holatni ko'z o'ngimizga keltirishimiz mumkin. Shuningdek, "obdasta" so'zi ham Farmon Bibining o'zbekona oilasini tasvirlashda kichik bir detal bo'lishi mumkin.

Lingvokulturologik masalaga keladigan bo'lsak, Nigorani mashq qilayotganini ko'rib jahli chiqqan qaynonani ko'rib tomoshabin hayron qolishi tabiiy hol. Chunki, ular o'ylaydiki, mashq qilish o'zbeklar uchun yomon narsami? Shuning uchun ham, nazarimizda, tarjima qilish jarayonida kirish qismida ozroq tushuncha berib tomoshabinni XX asrlarda o'zbeklarning an'anaviy xonadonlari haqida xabardor etgan ma'qulroq degan fikrga keldik.

Drama bir millatni ikkinchi bir millatga tanishtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ikkinchi bir xalqda to'g'ri assotsiatsiya hosil bo'lishi uchun tarjima muvaffaqiyatli qilingan bo'lmog'i darkor. Chunki, tarjima Ulug'bek Hamdam ta'biri bilan aytganda, muloqotning eng ta'sirchan va uzoq yashovchan shakllaridan biri, u nafaqat bir insonning o'zga bir inson bilan, balki butun boshli bir millatning boshqa bir millat bilan diydor ko'rishuvidir [4; 181-b.]. Yozuvchi ta'kidlaganidek, tarjimon zimmasida nafaqat o'z dunyoqarashi yoki aslyat muallifining fikrlariga tayangan holda qilingan tarjima, balki millatning madaniyati, ijtimoiy holatidan kelib chiqib boshqa bir millat madaniyatiga yetkazish muammosi turibdi. Bu muammolar hal qilinishida tarjimon mahorati, aslyat tilining tushunarlilikligi, tarjima jarayonidagi muhit, madaniyatlarning qorishuvi, tarjimachilikka hukumat e'tibori, tarjima asarlarga bo'lgan ehtiyoj muhim o'rin tutadi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, drama tarjimasi murakkab hisoblanib, tarjimondan ikki karra ko'proq mehnatni talab qiladi. Chunki, drama faqat o'qish uchun yozilmaydi, u, asosan,

sahnalashtirish uchun yaratiladi. Shuning uchun ham dramalarni ikkinchi bir tilga uzatish jarayonida sinchkov bo'lish, shuningdek, aslida drama qanday bo'lishi kerakligidan to'liq xabardor bo'lish zarur ekanligiga ishonch hosil qildik.

Albatta, har bir asarni tarjima qilish jarayonida mutarjim leksik-semantik, lingvokulturologik muammolarga duch keladi. Drama tarjimasi ham bunday masalalardan holi emasligini yuqorida Shekspir dramalari tarjimalari misolida ko'rdik. Hozirgi kunda drama tarjimasidagi eng katta muammolardan biri havola berish muammosi bo'lib qolmoqda. O'zbek dramalarini ingliz tiliga uzatishda qanday masalalar oldimizda ko'ndalang bo'lib turganini Said Ahmad qalamiga mansub "Kelinlar qo'zg'oloni" asarining bir parchasini tarjima qilish orqali ochib berishga harakat qildik.

Adabiyotlar/Литература/ References:

1. Ahmad S. *Kelinlar qo'zg'oloni*. – Toshkent, 2000. – 32 b.
2. Albota S. *The parallel corpus as a means of dramatic works translation*. – Ukraine, 2015. – p. 209-211.
3. Ghani H. K. *The Translator as Dramatist: On the Problems of Translating Dramatic Texts*. – *Journal of the College of Basic Education*, 2010. – p.153-167.
4. Hamdamov U. *Ruhni uyg'otguvchi so'z*. – Toshkent, 2017.
5. Nadjimxodjayev M. *Milliy o'ziga xos so'zlarning o'zbek tiliga tarjima qilishdagi murakkabliklari*. – *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural, and social sciences*, 2021. – p. 600-605.
6. Newmark P. *A textbook of translation*. – Prentice Hall, 1988. – p. 311.
7. Shakespeare W. *Hamlet*. – Simon & Brown, 2010. – p. 330.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).